

Het broeden van Duinpiepers langs de Nederlandse kust, enkele aanvullingen

Foto 1. Drie juveniele Duinpiepers *Anthus campestris* verzameld op 26 juli 1866 in de duinen van Noordwijk, Zuid-Holland. *Just fledged juvenile Tawny Pipits collected in coastal dunes near Noordwijk, Zuid-Holland. Note the yet undeveloped tail-feathers and long tarsi.* (Justin Jansen, 2008 © Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis).

Ruud Vlek & Justin J.F.J. Jansen

Sinds 2005 is op diverse internetfora (Euro BirdNet, Vogels Zuid-Kennemerland, Delta VogelNet) een soms hoogoplopende discussie gevoerd over het vroegere broedvoorkomen van Duinpieper *Anthus campestris* in de Nederlandse duinstreek. Sommige discussianten meenden of menen dat daarvoor elk bewijs ontbreekt (Dijksen 1996, Eigenhuis 2004), en dat vroegere waarnemers zich hadden vergist door doortrekkende Duinpiepers voor broedvogels aan te zien. Daarbij werd erop gewezen dat Duinpiepers tot ver in het broedseizoen kunnen doortrekken en dan een tijdje kunnen pleisteren in geschikt broedhabitat. Verzamelde legsels gedetermineerd als afkomstig van Duinpiepers zouden even goed van Boompiepers *Anthus trivialis* of Graspieper *Anthus pratensis* kunnen zijn geweest, en vanwege hun variabiliteit niet als geldig bewijs kunnen worden gezien. Ter afronding van deze discussie publiceerde Vlek (2005) in *Limosa* een artikel getiteld "Postuum in memoriam: de Duinpieper als Nederlandse kustbroedvogel (1828-1927)". Daarin werd documentatie aangedragen van het vroegere broedvoorkomen

van Duinpieper in de kustduinen van Noord- en Zuid-Holland en enkele Waddeneilanden. Dit artikel steunde op 22 literatuurvermeldingen over het broeden van Duinpiepers in de Nederlandse kustduinen in de genoemde periode, 23 museumbalgen waaronder acht juveniele vogels verzameld tussen Wassenaar en Bloemendaal in 1828-1869, en drie legsels uit 1863-1906, waarvan twee werden verzameld en één gefotografeerd. Vlek (2005) concludeerde dat de soort als broedvogel in de duinen is gedocumenteerd voor een honderdjarige periode, van 1828 tot 1927. Op grond van diverse literatuurbronnen werd het verdwijnen van de soort uit de duinstreek gedateerd op ca. 1930.

Na het verschijnen van dit artikel werd nog aanvullende documentatie gevonden van diverse duinpieperbroedgevallen in de Hollandse kuststreek, waaronder enkele van na 1927. Deze werd aangetroffen bij inspecties van diverse eiercollecties van vroeger in de Hollandse duinstreek actieve eierverzamelaars. In dit artikel worden deze gegevens gepubliceerd, om het beeld van het broeden in de Nederlandse

kuststreek zo compleet mogelijk te maken. Op grond van de aanvullende documentatie moet het einde van de kleine duinpopulatie tussen Wassenaar en Bloemendaal later worden gedateerd dan is aangenomen door Vlek (2005).

MATERIAAL EN METHODE

In het kader van ons onderzoek naar particuliere vogelverzamelaars stuitte we recentelijk op vier weinig bekende eiercollecties uit Zuid-Kennemerland en de Zuid-Hollandse bollenstreek. In dit gebied werd vanuit verschillende duindorpen door natuurliefhebbers en jachtopzieners in de vogelryke duinen naar eieren gezocht. Vanuit deze kring van eierzoekers ontstonden de eerste natuurclubs, die zich tooiden met namen als 'Rausus major' en de 'Red Brothers' (Strijbos 1976). Deze jeugdclubs, voorlopers van de latere Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJJ), richtten zich vrijwel uitsluitend op het vinden van nesten. Zeldzame eieren werden niet geraapt maar van een kleurtje voorzien om ze voor verzamelaars onbruikbaar te maken. Tegelijkertijd kende deze generatie van eierzoekende vogelaars grotere en kleinere verzamelaars, die soms aanzienlijke eierverzamelingen aanlegden (W.Ph.J. Hellebrekers, Tsj.Gs. de Vries). Dit in weerwil van de Vogelwet 1912 die het verzamelen en vervoeren van eieren van beschermde vogels strikt verbodt. Deze verzamelaars verzamelden dus merendeels in het geheim en gingen er zeker niet toe over informatie over hun verzamelingen te publiceren. Hun verzamelingen kwamen pas aan het licht bij overdracht van nalatenschappen aan natuurmuseum, of bij inbeslagname door de politie. Soms werden dergelijke in beslag genomen collecties gebruikt als lesmateriaal voor politieopleidingen en in landbouwscholen.

Zulke oude regionale eierverzamelingen zijn interessant, omdat ze legfels kunnen bevatten van voormalige Nederlandse of regionale broedvogels (voor wat betreft de duin-

streek: Griel *Burhinus oedipnemus*, Duinpieper, Grauwe Klauwier *Lanius collurio*, Raaf *Corvus corax* e.d.; zie o.a. Jansen & Vlek 2010). De vier hier relevante eiercollecties uit de duinstreek zijn die van Hermanus Zuiderduijn (1886-1971), een jachtopziener uit de Kennemerduinen rond 1910 (Vlek 2008), van de Wassenaarse politiecommissaris mr. Rienk Warmoltz (1903-1965) en die van zijn vriend Kees Lugthart (politicien en preparateur, 1912-2004), beide gestart in Katwijk, en tenslotte die van Albert A. Hey (1905-1982), een bollenkweker uit Hillegom (Vlek & Ehrenburg 2008). Al deze collecties getuigen van de bijzondere avifauna van de vooroorlogse duinstreek.

Duinpiepereieren in particuliere collecties

In Vlek (2005) worden vier oude vondsten van duinpieperlegfels in de Nederlandse kuststreek vermeld, waarvan er twee werden verzameld (Wassenaar juni 1863 en Vlieland juni 1906) en één gefotografeerd (Bloemendaal mei 1905). De nestvondst van 26 mei 1923 te Wassenaar door G.J. Tijnstra is een literatuurvermelding (Bouma 1926). Over het Vlielandlegfel is in de literatuur enige twijfel gerezen (vgl. Limosa 26:7, Spaans & Swennen 1968: 49). Daarbij heeft de eierkundige Willem Hellebrekers, die 137 eieren van Duinpieper had gezien en opgemeten (Hellebrekers 1950: 7) tweemaal deze eieren gecontroleerd en als Duinpieper-legfel bevestigd: "Wij menen echter dat het type der eieren elke twijfel uitsluit." (Hellebrekers & Hellebrekers 1953: 7). Het betrof een legfel waarin een Koekoek een ei had gelegd (zie foto 2). Dit legfel maakt het in de literatuur vermelde broedvoorkomen van Duinpieper op andere Waddeneilanden plausibel.

Wij vonden nog drie ongepubliceerde legfels van Duinpiepers uit de Hollandse duinstreek. In de eiercollectie van Zuiderduijn bevinden zich twee eieren van Duinpieper, verzameld rond 1905 in de Kennemerduinen onder Santpoort (Vlek 2008). In de collectie van Warmoltz, nu bewaard in het Milieu Educatie Centrum Eindhoven, bevindt zich een ei van

Foto 2. Legfel van Duinpieper met drie eieren, en rechts een ei van Koekoek *Cuculus canorus*, verzameld op Vlieland, 10 juni 1906 door W.C. van Heurn. Clutch of three eggs of Tawny Pipit collected on the Dutch Waddenisland Vlieland in June 1906, with one egg of Cuckoo *Cuculus canorus* (cf. Cramp 1988, plate 80).

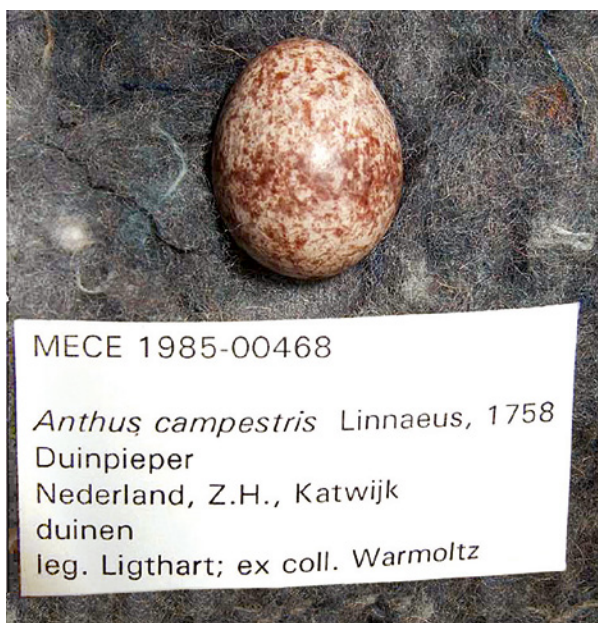

Foto 3. Ei van Duinpieper *Anthus campestris* in de collectie Warmoltz, verzameld door de Katwijkse preparateur Kees Ligthart in de duinen rond Katwijk/Noordwijk, daterend uit de eerste helft van de jaren dertig (collectie Milieu Educatie Centrum Eindhoven). *Egg of Tawny Pipit collected in the coastal dunes of Zuid-Holland in the early 1930s (cf. Harrison 1977, Pl. 54 and Cramp 1988, Pl. 80.)*

Duinpieper verzameld door Kees Ligthart in de duinen bij Katwijk / Noordwijk zonder datum (MECE 1985-00468; zie foto 3). Dit kan worden gedateerd op de eerste helft van de jaren dertig. In de collectie van Hey tenslotte bevinden zich drie duinpiepereieren verzameld in mei 1941 in de zuidelijke Amsterdamse Waterleidingduinen (foto 4). Deze verzameling maakt nu deel uit van de eiercollectie van NCB Naturalis (Vlek & Ehrenburg 2008a, b).

In totaal zijn nu vijf legsels van Duinpieper afkomstig uit de Nederlandse kuststreek gevonden in diverse collecties (totaal 13 verzamelde eieren en een foto van een vijflegsel). Hun kleurschakering komt overeen met afbeeldingen van duinpiepereieren op plaat 54 in Harrison (1977) en plaat 80 in Cramp (1988). Daarnaast werden uit vijf broedgevallen jongen verzameld. Tabel 1 vat nog eens alle gevonden broeddocumentatie samen.

De volledig gedateerde legsels werden dus gevonden tussen 22 mei en 19 juni, terwijl de jongen verzameld werden tussen 17 juni en 27 juli. Deze uiterste datums komen overeen met opgaven door Bijlsma (1978) voor Duinpiepers op de Zuidwest-Veluwe. Bijlsma constateerde twee legpieken, 15 mei–12 juni en 19 juni–10 juli, respectievelijk van eerste en tweede broedsels. De legselvondsten van 22 mei 1905 Bloemendaal, 26 mei 1923 Wassenaar en 10 juni 1906 Vlieland zouden dan eerste broedsels kunnen zijn geweest, en het vierlegsel van 19 juni 1863 een tweede broedsel. Conform de bevindingen van Bijlsma toont tabel 1 een afnemende legselgrootte bij latere legsels. De incubatieperiode van de eieren duurt 12–14 dagen, en de nestjongenfase 13–14 dagen (Cramp 1988), hetgeen dus jongen buiten het nest mogelijk maakt rond medio juni. De verzamelde juveniele vogels dateren van 17 juni (1) en uit de periode 12–26 juli (7). Hier lijken de resultaten van eerste en tweede broedsels samen te komen in de tweede helft van juli. Opmerkelijk is dat de drie op 26 juli 1866 verzamelde juveniele vogels nog niet vliegvlug waren, met nog onvolgroeide staarten (zie foto 1). Hieruit blijkt dat het gaat om ter plaatse uitgebroede vogels.

In Vlek (2005) werd op basis van de literatuurbronnen het verdwijnen van de Duinpieper als kustbroedvogel gedateerd op eind jaren twintig. Niet uit alle vroegere duinbroedlocaties verdween de soort echter terzelfder tijd. Blijkens de aanvullende documentatie werden er in het kerngebied

Tabel 1. Broeddocumentatie van Duinpieper *Anthus campestris* in Nederlandse kustduinen. *Specimens of Tawny Pipit from the Dutch coastal dunes collected during the breeding season.*

plaats locality	datum date	specimen eggs / birds	verzamelaar collector	collectie museum
Noordwijk ZH	12 juli 1859	2 ad. (m. & v.)	F.A. Verster v. Wulverhorst	NCB Naturalis
Wassenaar ZH	12 juli 1860	2 m. juv, 1 v. ad	onbekend	NCB Naturalis
Noordwijk ZH	27 juli 1861	m. juv	F.A. Verster v. Wulverhorst	NCB Naturalis
Noordwijk ZH	19 juli 1862	v. juv	van Raathoven	NCB Naturalis
Zandvoort NH	17 juni 1863	v. juv	van Wickevoort Crommelin	NCB Naturalis
Wassenaar ZH	19 juni 1863	4-legsel	onbekend	NCB Naturalis
Noordwijk ZH	26 juli 1866	3 juv (2 m., 1 v.)	F.A. Verster v. Wulverhorst	NCB Naturalis
Santpoort NH	ca. 1900-1910	2 ei	H. Zuiderduijn	partic. collectie
Bloemendaal NH	22 mei 1905	5-legsel op foto	R. Tepe	Ned. Fotomuseum
Vlieland Fr	10 juni 1906	3-legsel	W.C. van Heurn	NCB Naturalis
Wassenaar ZH	26 mei 1923	6-legsel	G.J. Tijmstra (Bouma 1926)	niet verzameld ?
Katwijk ZH	< 1935	1 ei	K. Ligthart	MEC Eindhoven
De Zilk ZH	mei 1941	3 ei	A.A. Hey	NCB Naturalis
totaal	1859 –1941	5 legsels, 12 eieren	9 personen	3 musea, 1 part. coll.
	8 broedlocaties	1 nestfoto		
	11 jaren	8 juvenielen		

rond Noordwijk nog in de jaren dertig en in 1941 legsels gevonden. Het doek voor de soort als duinbroedvogel viel dus uiteindelijk in de Tweede Wereldoorlog. Omdat de duinen door de Duitsers als *Sperrgebiet* vanaf 1942 afgesloten waren, kon het definitief verdwijnen van de soort pas bij heropenstelling in 1946 blijken. Het verdwijnen van Duinpiepers uit de kustduinen valt samen met de aanleg van dennenbossen ter vastlegging van stuifduinen in de vroegere broedgebieden in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw (Snouckaert van Schauburg 1908, van Steijn 1933).

DANKWOORD

Voor hun hulp bij het verzamelen van gegevens voor dit artikel danken wij Hein van Grouw, Guido Keijl en Steven van der Mije (Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis), Gijs Kronenberg (Milieu Educatie Centrum Eindhoven), Hans Vader en Antje Ehrenburg (Waternet, Vogelenzang) en de families Hey, Warmoltz en Zuiderduijn.

LITERATUUR

- Bouma J.P. 1926. Het Haagsche Vogelboek. Avifauna Hagana. Deel I. Noord. Nederlandsch Instituut voor Handelsvoorlichting, Scheveningen.
- Bijlsma R. 1978. Het voorkomen van de Duinpieper *Anthus campestris* op de Zuidwest-Veluwe, Nederland, deel I: broedtijd. *Limosa* 51: 107-121.
- Cramp S. (ed.) 1988. Handbook of the Birds of the Western Palearctic vol. V. Oxford University Press, Oxford.
- Dijksen A.J. 1996. Vogels op het Gouwe Boltje. Een volledig overzicht van de avifauna van Texel. Langeveld & De Rooy, Den Burg, Texel.
- Eigenhuis K.J. 2004. Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen. Stichting Dutch Birding Association, Amsterdam.
- Harrison C. 1977. Elseviers Broedvogelgids. Elsevier, Amsterdam / Brussel.
- Hellebrekers W.Ph.J. 1950. Measurements and weights of eggs of birds on the Dutch List. E.J. Brill, Leiden.

Ruud Vlek, Spuistraat 302, 1012 VX Amsterdam; ruudvlek@gmail.com

Justin J.F.J. Jansen, Ravelijn 6, 5361 EJ Grave; justin.jansen@gmail.com

Additional evidence of Tawny Pipit *Anthus campestris* breeding in the Dutch coastal dunes

The question whether or not Tawny Pipit has bred in the Dutch coastal dunes in historical times has been a controversial issue in recent discussions on Dutch internet bird fora. In 2005 Vlek published an overview of the historical documentation in Dutch ornithological literature and in museum collections. Documentation was presented for a 100 year period, from 1828 (two lectotypes in the C.L. Brehm collection at the American Natural History Museum, New York, USA) up to

Ruud Vlek

Foto 4. Het laatste legsel van Duinpieper uit de Hollandse duinstreek, verzameld bij Noordwijk in mei 1941 door Ab Hey (collectie NCB Naturalis, RMNH.AVES.185504). Last clutch of Tawny Pipit from the Dutch coastal dunes, collected May 1941.

- Hellebrekers W.Ph.J. & A.W. Hellebrekers 1953. *Cuculus canorus*: De verspreiding in Nederland, de aanpassing van haar eieren en een opsomming van deels omstreden punten betreffende de broedbiologie. *Limosa* 26: 1-20.
- Jansen J.J.F.J. & R. Vlek 2010. Joseph Baker, een Engelse vogelverzamelaar in Nederland in het midden van de negentiende eeuw. *Limosa* 83: 176-182.
- Snouckaert van Schauburg R.C.E.G.J. 1908. Avifauna Neerlandica. Meijer & Schaafsma, Leeuwarden.
- Spaans A.L. & C. Swennen 1968. De vogels van Vlieland. Wetenschappelijke Mededeling K.N.N.V. nr. 75. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging & Fryske Akademy, Leeuwarden.
- van Steijn J.A. 1933. Duinbeboscingsch. Proefschrift Landbouwhogeschool Wageningen. Veenman, Wageningen.
- Stribos J.P. 1976. Vogelvrij: mensen en tijden die ik gekend heb. Schuyt & Co., Haarlem.
- Vlek R. 2005. Postuum in memoriam: de Duinpieper als Nederlandse kustbroedvogel (1828-1927). *Limosa* 78: 15-20.
- Vlek R. 2008. De eierverzameling van Hermanus Zuiderduijn. Een historische collectie uit de Kennemerduinen. *Fitis* 44: 147-152.
- Vlek R. & A. Ehrenburg 2008a. Een bijzondere collectie vogeleieren uit Zuid-Kennemerland. *Limosa* 81: 102-106.
- Vlek R. & A. Ehrenburg 2008b. De eierverzameling van Ab Hey. Een bijzondere collectie uit Zuid-Kennemerland. *Fitis* 44: 184-192.

1927 when Jac. P. Thijssse found the species still present in the sand-dunes of Western Texel (Vlek 2005). New evidence was found in the form of three separate clutches, collected in the dunes of North- and South-Holland, present in egg-collections of some small-scale private collectors, from the period 1900-1941. It is concluded that Tawny Pipit disappeared as a coastal breeding bird during the Second World War, some 15 years later than was assumed by Vlek (2005).